

Vattenprogram för Uppsala kommun

Antagen av kommunfullmäktige
7 december 2015

FÖRORD

Kommunens vattenresurser ska på sikt uppnå god status. Vi ska vara bra på att möta ökade krav på uppföljning, hantera olika intressen och målkonflikter samt genomföra långsiktiga åtgärder. Programmet ger mål, förutsättningar, inriktning och strategier för Uppsala kommuns vattenförvaltning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	INLEDNING.....	4
1.1	Vision	4
1.2	Syfte och målsättning.....	4
1.3	Målgrupp och avgränsning.....	4
2	UPPSALA KOMMUNS MÅL FÖR VATTENOMRÅDET	5
2.1	Övergripande tillståndsmål: Naturligt och rent vatten	5
2.1.1	Utmaningar.....	5
2.2	Övergripande tillståndsmål: Attraktivt och tillgängligt vatten.....	6
2.2.1	Utmaningar.....	6
2.3	Övergripande tillståndsmål: Klimatsäkrad vattenhantering	8
2.3.1	Utmaningar.....	8
3	STRATEGI FÖR ATT NÅ MÅLEN	10
3.1	Styrande dokument.....	10
3.2	Organisation	11
3.2.1	Organisatoriskt ansvar per målområde.....	11
3.3	Arbets- och beslutsprocess	12
3.3.1	Styr- och ledningsprocess.....	12
3.3.2	Uppföljning av handlingsplaner.....	12
3.4	Finansiering	13

BILAGOR:

Förutsättningar och nuläge

Ansvarsfördelning vattenförvaltning 2016

1. INLEDNING

Uppsala kommun har en stark befolkningstillväxt och kan år 2050 hysa 280 000 – 340 000 invånare. Befolkningstillväxten är överlag gynnsam för kommunen men medför samtidigt ett ökat tryck på vattenresurserna. Vi har utmaningar för att säkra tillgången på rent dricksvatten, hantera avloppsvatten och tillgängliggöra vatten för rekreation, och som också kan bevara och öka ekologiska värden.

Klimatförändringen innebär risker för både perioder av torka och höga vattenflöden. Vi behöver säkra tillgången på vatten i perioder av torka och hantera stora mängder vatten vid stora flöden så att inte sociala, hälsomässiga, ekologiska och ekonomiska värden äventyras.

1.1 Vision

Bevara och förstärka vattentillgångarna för dagens och framtida generationer.

1.2 Syfte och målsättning

Vattenprogrammet är framtaget och utformat för kommunens långsiktiga arbete med en hållbar utveckling beskrivet i Policy för hållbar utveckling, ekologiskt ramverk för program och planer samt översiktsplanens vision. Det tar sin utgångspunkt i utmaningar beskrivna i vattendirektivet, de nationella miljökvalitetsmålen och tillståndet i Uppsala kommuns vattenresurser.

Programmets syfte är att ge mål, förutsättningar, inriktning och strategier för att god ekologisk och kemisk status ska uppnås för ytvattnet respektive god kvantitativ och kvalitativ status för grundvattnet. Detta i enlighet med de miljökvalitetsnormer som Vattenmyndigheten fastställt. Vidare att kommunen kan möta ökade krav på uppföljning, hantera olika intressen och målkonflikter samt möjliggöra genomförandet av långsiktiga åtgärder inom kommunen.

Att skapa förutsättningar för en samordnad och kostnadseffektiv planering av mark- och vattenresurser i kommunen är en grundläggande målsättning. Med en god och framsynt planering som grund för kort- och långsiktiga investeringar ska de vattenvärden som gör Uppsala till en attraktiv kommun inte äventyras. På samma sätt ska kostnaderna för korrigerande åtgärder minska, till exempel vegetationsbekämpning i vattendrag och sjöar, och framtida sanktionsavgifter undvikas till följd av att miljö- kvalitetsnormerna för vatten inte kan uppnås.

Programmet är inriktat mot att uppnå framtida tillstånd (tillståndsmål). Målet är dock att de av vattendirektivet reglerade miljö- kvalitetsnormerna ska uppnås senast 2021.

1.3 Målgrupp och avgränsning

Programmet vänder sig i första hand till politiker och tjänstemän inom den kommunala organisationen. Samverkan med aktörer utanför den kommunala organisationen; företag, fastighetsägare och medborgare samt i viss mån samverkan utanför den geografiska kommunens gränser beskrivs kort.

Vattenprogrammet ger legitimitet för arbetet med vattenfrågor. Varje mål behöver konkretiseras i en handlingsplan med mätbara delmål och aktiviteter för att nå målen. Detta beskrivs mer i detalj i kapitel 3.

2 UPPSALA KOMMUNS MÅL FÖR VATTENOMRÅDET

I vattenprogrammet finns tillståndsmål formulerade inom tre olika områden; Naturligt och rent vatten, Attraktivt och tillgängligt vatten samt Klimatsäkrad vattenhantering. Målområdena har bäring på de utmaningar Uppsala kommun står inför genom ökat exploateringsstryck och ett förändrat klimat.

Tillståndsmålen är tidslösa och om det föreligger avvikelser mellan dessa och verkliga förhållanden så skall åtgärder genomföras för att det förväntade tillståndet ska uppnås.

En nulägesbeskrivning för de olika målområdena finns i bilaga "förutsättningar & nuläge".

2.1 Övergripande tillståndsmål: Naturligt och rent vatten

2.1.1 Utmaningar

Uppsala är en kommun i tillväxt. År 2050 kan kommunen komma att hysa 280 000 – 340 000 invånare. Enligt prognoserna kan en befolkning på 350 000 förväntas till år 2050. Tillväxt ger mer ekonomiska resurser men innebär även ökade krav på försörjningssystemen, däribland vattenförsörjningen. Det behövs tydliga ställningstaganden och riktlinjer om hur Uppsalas översikts- och detaljplanering sker utifrån miljö kvalitetsnormerna med hänsyn till vattnet som recipient och dricksvattentäkt, samt översvämningens risk, torra och attraktionskraft. Tillräcklig tillgång till vatten av god kvalitet är en förutsättning och en drivkraft för tillväxt. Tillgången på ytvatten för konstgjord grundvattenbildning kan bli kapacitetsbegränsande. Det är inte säkert att Fyrisån och Tämnaån räcker på sikt. För att hitta större mängder och även klara längre perioder av torra kan man behöva hitta andra alternativ. På landsbygden finns problem med inträngning av saltvatten i dricksvattenbrunnar.

Exploatering av mark för bebyggelse, infrastruktur med mera kan komma i konflikt med vattenvärden av olika slag. Hänsyn måste tas till befintliga vattentäkter eller områden med vattenresurser som i framtiden kan behövas för vattenförsörjning. Exempelvis så kan dagvatten som leds orenat ut i Fyrisån och vidare till Ekoln och Mälaren, påverka dricksvattenkvaliteten för Stockholmsregionen. Användningen av kemikalier i samhället är fortfarande stort och kunskapen om de ämnen som finns på marknaden är långt ifrån komplett. Det visar behovet av att försiktighetsprincipen används och i synnerhet när det gäller dricksvatten men även då det gäller vattenkvalitet generellt i våra sjöar och vattendrag. Det visar även på vikten av relevant och uppdaterat vattenskydd. Dagvattenlösningar behöver utarbetas med utgångspunkt från recipienten. Vid förtätning av staden kan dagvattenhanteringen också behöva konkurrera om plats med park, idrottsytor, bebyggelse och annan infrastruktur.

Dricksvatten är det viktigaste livsmedlet och säkringen av nuvarande och framtida dricksvattentäkter måste vara överordnat i stort sett all annan planering. För Uppsalas del handlar det om att säkra Uppsala åsens funktion som naturligt dricksvattenfilter, klarlägga hur framtidens dricksvattenförsörjning ser ut i de områden där staden förväntas växa men där det inte finns några naturliga grundvattentillgångar att använda för dricksvattenproduktion samt tydliggöra vilka alternativ det finns ifall Uppsalaåsen i framtiden skulle bli obrukbar som dricksvattentäkt. Uppsala behöver tillsammans med Länsstyrelsen i Uppsala län ta fram en vattenförsörjningsplan för kommunen och länet. Att ta fram en vattenförsörjningsplan är ett av förslagen till bindande åtgärder som finns med i Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram. Uppsala är den enskilt största kommunen i Uppsala län vilket gör att majoriteten av befolkningen i länet är beroende av Uppsalaåsen som dricksvattentäkt. Uppsala kommun måste därför vara aktiv och drivande i arbetet med att ta fram en regional vattenförsörjningsplan.

Utöver att åtgärda och bygga stora vandringsvägar för fisk så kan kommunen på egen mark se över alla sina vägar och skogsmarker för att åtgärda de vandringshinder som finns i de områdena. Det kan till exempel handla om vägtrummor som idag utgör vandringshinder men som relativt lätt kan åtgärdas.

Naturligt och rent vatten kännetecknas av:

- Uppsalas grundvattenresurser och vattenbalanser är säkrade och klarar av att försörja befolkningens långsiktiga behov. Grundvattennivåerna är sådana att negativa konsekvenser för vattenförsörjning, markstabilitet eller växt- och djurliv i angränsande ekosystem inte uppkommer. Vatten från Uppsala- och Vattholmaåsarna uppfyller god dricksvattenkvalitet och utgör grunden för drickvattentillgången i Uppsala stad och tätorter längs åsen. Ytvattentäkter har god dricksvattenkvalitet.

Detta innebär att exploatering i första hand styrs av vilka förutsättningar som finns för en långsiktigt trygg dricksvattenförsörjning i ett område, framför exempelvis efterfrågan på bostäder. Vidare att åtgärder behöver vidtas för att uppnå och bibehålla god kemisk status i Uppsalaåsen samt i ytvattentäkter som används för dricksvattenproduktion.

- Uppsalas användning av vattenresurser påverkar inte andra kommuners och vattenförsörjning negativt och minskar inte kommande generationers möjlighet till tillgång till rent dricksvatten.

Detta innebär att sjöar och vattendrag inom vår kommun som inte uppnår god status kan påverka kommuner nedströms genom försämrad dricksvattenkvalitet och åtgärder behöver därmed vidtas för att förbättra statusen. Även föroreningar i utströmmande grundvatten kan påverka kommuner nedström och behöver åtgärdas.

- Sjöar och vattendrag uppnår god ekologisk och kemisk status.

Aktuell status finns på Vattenmyndighetens VISS-karta och åtgärder för att uppnå god status finns i förvaltningsplanen och åtgärdsprogrammen som har tagits fram av myndigheten.

- Vandringsvägar finns för fisk, utter och andra vattenlevande arter i hela kommunens vattendrag. Reglerade vattendrag har samma kvalitet som naturliga vattendrag. Oexploaterade och opåverkade vattendrag ska bevaras.

Detta innebär att åtgärder behöver vidtas där det idag finns vandringshinder, exempelvis dammar och vägtrummor. Vidare att reglerade vattendrag ges egenskaper som återfinns i naturliga vattendrag, det kan bland annat vara åtgärder som dämpar vattnets hastighet.

- Exploatering planeras så att den biologiska mångfalden i och kring sjöar och vattendrag bevaras eller ökar.

Detta kräver kunskap om vilka djur och växter som finns inom ett område, vilka krav på livsmiljö dessa har och anpassa exploateringen utifrån denna kunskap.

2.2 Övergripande tillståndsmål: Attraktivt och tillgängligt vatten

2.2.1 Utmaningar

Det finns förhållandevis liten tillgång på stads- och tätortsnära vattenmiljöer för bad och annan rekreation i stora delar av kommunen. I och kring staden är bristen särskilt tydlig.

Strandskyddet skyddar sjöar och vattendrag, både som rekreativmiljöer och som livsmiljöer för växter och djur. På många håll i Uppsala kommun är tillgången till strandmiljöer mycket bristfällig, dels av naturgivna skäl, dels för att de är ianspråktagna med bostadsbebyggelse. Det är viktigt att tillgängligheten för allmänheten till stränder, inklusive badmöjligheter, tas tillvara och förbättras inom ramen för samhällsutvecklingen.

Förutom att säkra allmänhetens tillgång till vatten med hjälp av strandskydd så handlar det även om att arbeta med de miljöproblem som har nämnts ovan. För att ha vatten som man kan bada i så krävs att man aktivt arbetar med att minska risken för utsläpp av bakterier och för att kunna äta fisken så krävs att man arbetar med att minska utsläppen av miljögifter samt sanerar redan förorenade områden.

Attraktivt och tillgängligt vatten kännetecknas av:

- Medborgare har tillgång till attraktiva och tillgängliga sjöar och vattendrag.

Detta innebär att kommunen ska erbjuda tillgång till vatten utifrån flera olika intressen, exempelvis bad, fiske, båtliv, vandringsleder.

- Möjlighet till bad och fiske i sjöar och vattendrag hindras inte av utsläpp av föroreningar.

Detta kan kräva att avlopp eller dagvatten med otillräcklig rening åtgärdas eller att utsläpp från miljöfarlig verksamhet begränsas.

- I planlagda områden där förutsättningar finns är vattnet synliggjort, tillgängligt och skapar mervärde.

Exempel på detta är öppna dagvattenanläggningar som även ger rekreativa kvaliteter.

- Bebyggelse och rekreation sker inte på bekostnad av hävdade strandbeten och vilda djurs rörlighet och tillgänglighet till vatten.

Det innebär att vi anpassar vår planering till befintliga värden i områden som hävdade strandbeten och biologisk mångfald.

- Uppsala kommun nyttjar vatten som en resurs i syfte att stärka ekologiska, sociala och ekonomiska värden.

Eftersom vatten är både livsnödvändigt och har flera egenskaper som kan öka livskvalitet behöver vattenfrågorna ta stor plats och prioriteras högt i vår vardag och vårt planeringsarbete.

2.3 Övergripande tillståndsmål: Klimatsäkrad vattenhantering

2.3.1 Utmaningar

Den naturliga magasineringkapaciteten i kommunens vattensystem är liten, och de åtgärder som gjorts i form av utdikning och rätning av vattendrag har ytterligare reducerat den. Systemen är mycket känsliga för flödesvariationer. Uppsala har av MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap), i samband med implementeringen av översvämningsdirektivet, blivit utpekad som en av de 18 kommuner som har betydande risk att drabbas av översvämning. I ett första steg så har hot- och riskkartor¹ tagits fram som visar översvämningsrisker i samband med tre olika flöden; 50-års-, 100-års och beräknat högsta flöde. Redan vid ett 50-årsflöde så drabbas delar av Uppsala stad av översvämning. Att förhålla sig till beräknat högsta flöde i planeringssammanhang är svårt eftersom det är ett det mest extrema scenariot man kan tänka sig.

Länsstyrelsen i Uppsala län är genom översvämningsdirektivet ansvariga för att ta fram förslag på åtgärder för att minska kartlagda översvämningsrisker, men även Uppsala kommun måste vara aktiva i det arbetet. Genom klimatanpassning av den framtida samhällsbyggnadsstrukturen kan samhällets kostnader minska jämfört med om åtgärder sker i efterhand. En viktig faktor är multifunktionalitet, det vill säga att prioritera förebyggande åtgärder som ger mervärde till flera olika intressen. Exempel på detta är en översvämningsyta som vid lägre vattenstånd kan användas för idrottsaktiviteter och bidrar till grönsstrukturen i ett område. Detta blir extra viktigt i urbana miljöer då det är konkurrens om ytor.

En annan typ av översvämning som kan drabba framför allt Uppsala stad men även andra mindre orter och jordbruksmark är översvämningsituationer i samband med extrem nederbörd. Sådana översvämnings-situationer är kopplade till hur man hanterar dagvatten och i första hand så bör en kartering och prognos ske av hur extrem nederbörd kan drabba Uppsala. Vid stora flöden finns också risk för att föroreningar når grundvattnet.

Klimatsäkrad vattenhantering kännetecknas av:

- Uppsala kommun har god kunskap om, och beredskap för, påverkan på dricksvattnet genom ett förändrat klimat.

Detta kan innebära att kommunen har vidtagit förebyggande åtgärder för att kunna leverera säkert dricksvatten vid exempelvis översvämning.

- Åtgärder för att förebygga översvämning i Fyrisån har genomförts.

Detta kan innebära åtgärder både i den urbana miljön och längre uppström. Här bör möjligheten till multifunktionella åtgärder vara i fokus.

- Uppsala kommun har god kunskap om, och beredskap för, översvämningsrisker av Fyrisån.

Vid sidan av de förebyggande åtgärderna behöver även en beredskap finnas för den händelse att översvämning trots dessa inträffar. Möjliga insatser ska utredas vid framtagande av nya detaljplaner.

- Vatten vid höga flöden tas om hand så att det kan nyttiggöras vid torka och värmebölja.

¹ <http://www.lansstyrelsen.se/VASTMANLAND/SV/MANNISKA-OCH-SAMHALLE/KRISBEREDSKAP/OVERSVAMNINGSDIREKTIVET/Pages/riskkartor.aspx>

Exempelvis möjliggöra lagring av vatten vid höga flöden och omfattande nederbörd som vid torka kan användas för bevattning av jordbruksmark, koloniträdgårdar och parker.

- Sekundära avrinningsvägar finns i bebyggda områden för höga flöden vid extrem nederbörd. Nybyggnation sker inte i lågpunkter och instängda områden då dessa kan översvämmas vid höga flöden. Ny bebyggelse är utformad så att konsekvenser av översvämning minimeras.

Vid planeringen måste möjlighet till sekundära avrinningsvägar hanteras. Val av byggnadsteknik, materialval med mera görs så att risk för negativa konsekvenser vid översvämning minimeras. I befintliga områden kan åtgärder behövas. Även här är multifunktionalitet en viktig utgångspunkt särskilt i urbana miljöer.

3 STRATEGI FÖR ATT NÅ MÅLEN

En förutsättning för att nå vattenprogrammets mål är att vi har en väl fungerande, strukturerad och aktiv samverkan mellan aktörer inom och utanför kommunens gränser.

Grundläggande principer för vattenprogrammet är att:

- det inte ska behöva revideras på grund av organisatoriska förändringar i förvaltning och/eller bolag
- styrningen av arbetet skall integreras i verksamheternas ordinarie ledningsprocesser
- de olika kommunala såväl som övriga viktiga organisationers insatser effektivt samordnas
- en aktiv dialog med samhället i stort förs kontinuerligt
- det effektivt stödjer det nationella och regionala utvecklingsarbetet

På den nationella nivån finns ett antal mål och åtgärdsprogram som har koppling till de målområden som omfattas av vattenprogrammet. En stor utmaning i den långsiktiga utvecklingen är att synkronisera det lokala arbetet så att de lokalt prioriterade åtgärderna såväl som de nationellt utpekade åtgärderna genomförs.

3.1 Styrande dokument

Beskrivning av åtgärder för att uppnå tillståndsmålen i vattenprogrammet beskrivs i en handlingsplan. Denna omfattar alla åtgärder som planeras för samtliga medverkande organisationer.

Handlingsplanen, som antas av kommunstyrelsen, beskriver:

- vilka konkreta åtgärder/projekt som skall genomföras
- koppling mellan åtgärd och vattenprogrammets tillståndsmål (inklusive bedömd grad av måluppfyllelse efter genomförd åtgärd)
- koppling mellan åtgärd och eventuella nationella åtgärdsprogram/-planer.
- om åtgärden är övergripande eller avgränsad till specifika geografiska områden (vatten-, skogs-, stadsområden)
- tidsperiod för åtgärdernas genomförande
- vem som ansvarar för åtgärden/projektet
- vilka resurser (personella såväl som ekonomiska) som behövs
- om åtgärden finns endast i denna handlingsplan eller om den även finns i någon annan plan

Med den sista punkten ovan avses att vissa åtgärder kan återfinnas i andra planer som är planerade sedan tidigare (innan detta vattenprogram skapades) alternativt att de även ingår i planer på regional nivå och "ägs" av organisationer utanför den kommunala.

Varje åtgärd har en "ägare" i den kommunala organisationen som ansvarar för dess uppföljning och att den utförs.

Åtgärden skall klassificeras enligt följande:

- Åtgärder som ska genomföras enligt gällande lagstiftning inklusive bindande åtgärder från myndigheter
- Åtgärder som genomförs utifrån nationellt åtgärdsprogram från myndigheter
- Åtgärder med högre ambitionsnivå än gällande lagstiftning myndigheternas åtgärdsprogram

Struktur för styrdokumentet:

- Vattenprogram
 - Ansvarsfördelning för vattenförvaltning (årlig revidering)
 - Handlingsplan Vatten (årlig revidering):
 - Övergripande åtgärder
 - Geografiska åtgärder:
 - Åtgärder för enskilda utpekade vattenområden
 - Åtgärder för bebyggd miljö
 - Åtgärder övriga områden

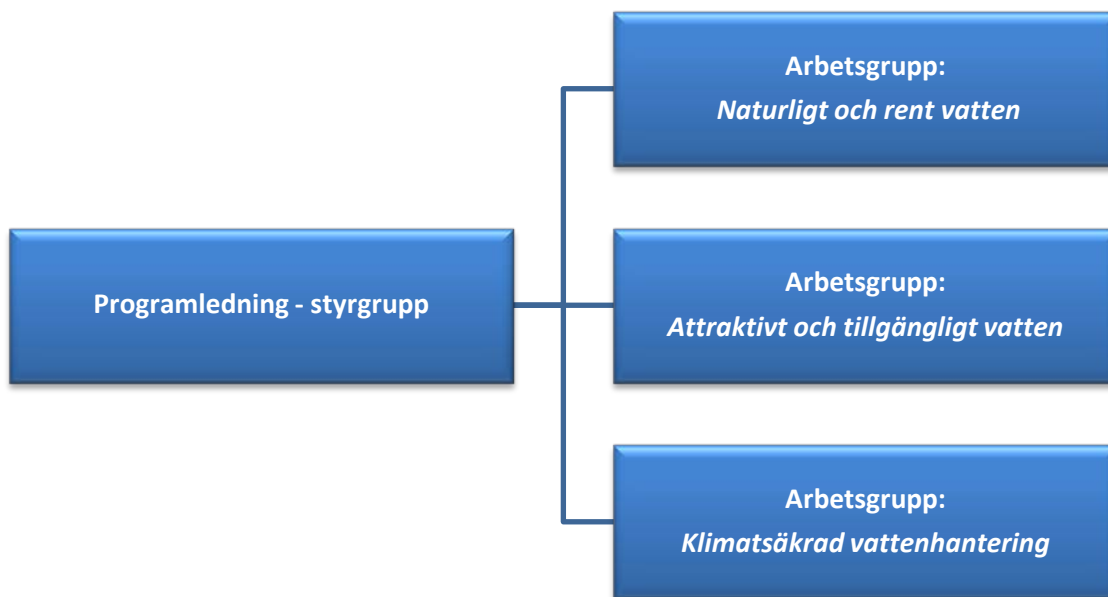
3.2 Organisation

Ett långsiktigt och kontinuerligt arbete där tillräckliga resurser avsätts och som styrs genom en formellt beslutad organisation är en förutsättning för att nå målen i vattenprogrammet.

3.2.1 Organisatoriskt ansvar per målområde

Kommunstyrelsen ansvarar på kommunfullmäktiges uppdrag för programledningen.

Den aktuella ansvarsstrukturen beskrivs i bilagan "Ansvarsfördelning för vattenförvaltning". Denna ordning skall revideras årligen i samband med att den treåriga handlingsplanen behandlas.

Figur 1: Organisationsstruktur vattenförvaltning

Programledningen organiseras via en beredande tjänstemannagrupp samt en politisk styrgrupp.

Arbetsgrupperna ansvarar för samordning av handlingsplanen inom respektive målområde. Respektive grupp ansvarar för att i samråd med programledningen utforma samverkansformer med det övriga samhället inom den geografiska kommunen såväl som utanför. I den mån samverkansstrukturer finns etablerade på den nationella och/eller regional nivå skall den följas.

Projektgrupper skapas vid behov, exempelvis inom dagvatten, vatten och avlopp (VA), särskilda utvecklingsprojekt, för ansökningar om extern projektfinansiering m.m.

3.3 Arbets- och beslutsprocess

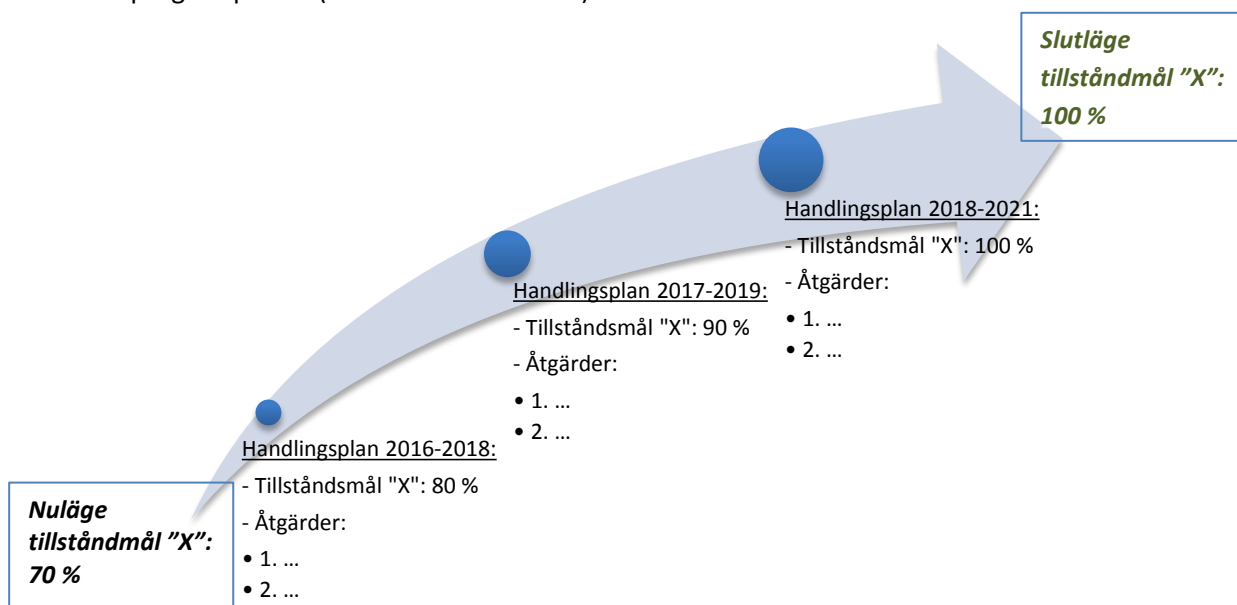
3.3.1 Styr- och ledningsprocess

Årlig genomgång av vattenprogrammet

Syftet med denna genomgång är att säkerställa att hela kommunen arbetar effektivt, systematiskt och i samverkan för vattenprogrammets målpåfyllelse samt att planeringsdirektiv och underlag för framtagande av ny treårig handlingsplan beslutas.

Styrning och uppföljning av handlingsplan

Nedan beskrivs en principskiss över hur vattenprogrammets stödjande handlingsplaner tas fram inom en programperiod (i detta fall 2016-2021):

Figur 2: Verkställande av programmets tillståndsmål genom handlingsplaner. Procentsatser i figuren visar grad av målpåfyllelse.

Handlingsplanen revideras årligen och planeringen för det första året är beskrivet mer i detalj och utgör underlag för nästa års ekonomiska budget. Revideringen av handlingsplanen ingår som en del i den ordinarie verksamhets-/affärsplaneringen. Då handlingsplanen innefattar åtgärder som genomförs av flera organisationer individuellt såväl som i samverkan krävs att planeringen måste koordineras under programledningens ansvar. För att handlingsplanen skall kunna godkännas förutsätts att berörda nämnder och styrelser godkännt sina respektive verksamhets- och affärsplaner.

3.3.2 Uppföljning av handlingsplaner

Uppföljningen sker tre gånger per år (utfall per april, augusti och december). I samband med december uppföljningen så sammanställer programledningen statusen för hela handlingsplanen.

Denna sammanställning utgör underlag för den årliga genomgången av vattenprogrammet och utveckling av ny 3-årig handlingsplan (beskriven ovan).

3.4 Finansiering

Den grundläggande principen är att finansiering av handlingsplanens åtgärder säkerställs inom nämnder och bolags ordinarie budget.

En gemensam budget på programnivå kan förekomma i följande två fall:

- Budget för av kommunfullmäktige beslutade riktade insatser vilket tilldelas en ansvarig nämnd.
- Gemensamma åtgärder där man genom samordning inom programmet fått extern finansiering. Denna gemensamma budget styrs av Kommunfullmäktige utsedd ansvarig nämnd.